

Тарас Гарасимів

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
заступник директора з наукової та міжнародної діяльності,
д-р юрид. наук,
проф. кафедри теорії та філософії права
Garasumiv_@ukr.net

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

© Гарасимів Т., 2018

Україна, ставши на шлях незалежності та побудови правової держави, спрямувала свою діяльність на формування національного права. А звідси вивчення проблем формування та розвитку такої галузі права як соціальне забезпечення – одне з головних завдань юридичної науки. Це зумовлено тим, що за допомогою норм цієї галузі проходить реалізація людиною та громадянином своїх найважливіших соціальних прав. Поряд із цим, успішне вирішення завдань правотворчої та правозастосовної діяльності в сфері соціального забезпечення великою мірою залежить від стану галузевої правової науки. Вона покликана доводити нерозривний зв'язок усіх елементів предмета регулювання цієї галузі права, наявність загальних принципів правового регулювання, обґрунтувати допустиму галузеву диференціацію за об'єктивними ознаками, що в кінцевому результаті дасть можливість сконструювати єдиний галузевий кодифікаційний нормативний акт, з відповідним обґрунтуванням кожного його положення.

Ключові слова: право соціального забезпечення; система права; національне право; юридична наука; нормативне закріплення; інститут соціального забезпечення; правові норми.

Тарас Гарасимів

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАК ОТРАСЛЬ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРАВА

Украина, став на путь независимости и построения правового государства, направила свою деятельность на формирование национального права. А отсюда изучения проблем формирования и развития такой отрасли права как социальное обеспечение - одна из главных задач юридической науки. Это обусловлено тем, что с помощью норм данной отрасли проходит реализация человеком и гражданином своих важнейших социальных прав. Наряду с этим, успешное решение задач правотворческой и правоприменительной деятельности в сфере социального обеспечения в большей степени зависит от состояния отраслевой правовой науки.

Она призвана доказывать неразрывную связь всех элементов предмета регулирования данной отрасли права, наличие общин принципов правового регулирования, обосновать допустимую отраслевую дифференциацию по объективным признакам, что в конечном итоге даст возможность сконструировать единственный отраслевой кодификационный нормативный акт, с соответствующим обоснованием каждого его положения.

Ключевые слова: право социального обеспечения; система права; национальное право, юридическая наука нормативное закрепление; институт социального обеспечения; правовые нормы.

Taras Harasymiv

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Theory and Philosophy of Law
Sc.D., Prof

THE RIGHT OF SOCIAL SECURITY AS A NATIONAL LAW

Ukraine, having become the path of independence and the construction of a law-governed state, directed its activities on the formation of national law. From here, the study of the problems of the formation and development of such a branch of law as social security is one of the main tasks of the legal science. This is due to the fact that, through the norms of this industry, the realization of the most important social rights by a person and a citizen takes place. In addition, the successful resolution of the tasks of law-making and law-enforcement activities in the field of social security depends to a large extent on the state of branch legal science. It is intended to prove the inextricable connection of all elements of the subject of regulation of this branch of law, the existence of general principles of legal regulation, to justify admissible sectoral differentiation on objective grounds, which ultimately will make it possible to construct a single sectoral codification normative act, with an appropriate justification of each of its provisions.

Key words: social security right; system of law; national law; legal science; regulatory consolidation; Social Security Institute; legal norms.

Постановка проблеми. Становлення та формування громадянського суспільства нерозривно пов'язані зі зростанням інтересу до соціальних проблем, а також комплексу питань, пов'язаних із виникненням, розвитком та вдосконаленням інститутів соціального забезпечення. Неабияке місце посідає вивчення такого інституту права соціального забезпечення як принцип права, зокрема їх дослідження як керівних засад. Сьогодні успішне вирішення завдань правотворчої та правозастосовної діяльності в сфері соціального забезпечення великою мірою залежить від стану галузевої правової науки.

Ми спробували розкрити право соціального забезпечення як окрему галузь національного права, що зумовлено практичною значимістю розгляду суспільно-теоретичних питань, які належать до права соціального забезпечення.

Аналіз дослідження проблеми. Більшість авторів розглядають не весь комплекс проблем, які належать до права соціального забезпечення, а лише окремі його аспекти. Серед них: Є. І. Астрахан, В. С. Андреев, К. С. Батигін, А. Д. Зайкін, М. Л. Захаров, Р. І. Иванова, Л. Г. Коняхін, М. І. Полупанов, В. С. Созанов, Я. М. Фогель, А. А. Карухін, П. М. Маргієв, В. А. Тарасова, В. М. Шайхатдінов та багато інших. Ми не претендуємо на рішення в останній інстанції.

Мета статті – на основі ґрунтовного науково-методологічного аналізу сучасної історіографічно-джерельної бази розкрити право соціального забезпечення як окрему галузь національного права.

Виклад основного матеріалу. З усіх функцій держави чи не найважливішою є захисна, а особливо сьогодні – в час природних катаклізмів, політичних баталій та економічних криз. Адже

хто, як не держава, повинна захистити того, хто їй служить, кому, як не державі, створити всі необхідні умови для впевненості людини в завтрашньому дні. І цю впевненість допоможе вселити в людей соціальне забезпечення.

Отже, нарізла необхідність переосмислення взаємодопомоги держави та особи, принципів їх взаємодії, вироблення нової концепції функціонування однієї з найважливіших ланок, що, своєю чергою, вимагає радикального перегляду існуючої нормативно-правової основи організації та діяльності такої функції держави, як захист, і його правовий прояв – соціальне забезпечення.

Ось чому Україна, ставши на шлях незалежності та побудови правової держави, спрямувала свою діяльність на формування національного права. А звідси вивчення проблем формування та розвитку такої галузі права як соціальне забезпечення – одне з головних завдань юридичної науки. Це зумовлено тим, що за допомогою норм цієї галузі відбувається реалізація людиною та громадянином своїх найважливіших соціальних прав. Поряд з цим, успішне вирішення завдань правотворчої та правозастосовної діяльності в сфері соціального забезпечення великою мірою залежить від стану галузевої правової науки. Вона покликана доказувати нерозривний зв'язок усіх елементів предмету регулювання цієї галузі права, наявність загальних принципів правового регулювання, обґрунтувати допустиму галузеву диференціацію за об'єктивними ознаками, що в кінцевому результаті дасть можливість сконструювати єдиний галузевий кодифікаційний нормативний акт, з відповідним обґрунтуванням кожного його положення.

У чому суть розбіжностей різних, часто протилежних точок зору на проблему соціального забезпечення людини? Чи можливо досягти згоди в цій сфері? Чи існують єдиний і абсолютний критерій оцінки повноти реалізації того чи іншого виду соціального забезпечення? Ймовірно, що в такому випадку якнайкраще підходить правило: скільки людей, стільки й думок. Але поряд з тим обмеження таким тлумаченням було б досить легковажним. Та і не в цьому суть відмінностей. Річ не в уподобаннях тієї чи іншої особи. Коріння розбіжностей йдуть углиб, зміст підходу до проблеми загалом, її концептуальної основи. Не уяснивши, що таке соціальне забезпечення і яким повинен бути його правовий статус та зовнішній вираз, важко не тільки виробити нормативну базу галузі права соціального забезпечення, але і гідно оцінити концепції загалом.

Серед значної кількості дефініцій, якими послуговується сучасна правова наука, соціальне забезпечення в Україні належить до найменше розвинутих категорій. У правовій та економічній науках його використовують у різних значеннях, а звідси й різні тлумачення та трактування.

У зв'язку з цим, нам видається за необхідне розглядати соціальне забезпечення країни у таких аспектах, як: функцію держави; державну систему; реалізацію одного з найважливіших соціально-економічних прав людини; особливу форму відносин, які складаються при розподілі суспільних фондів споживання; суспільно-історичний тип матеріального забезпечення пристарілих, тимчасово та повністю недієздатних; правову форму матеріального забезпечення осіб, які володіють соціально-правовими основами такого забезпечення; форму опосередкованого стимулювання активної участі громадян у соціально-економічному житті; галузь українського національного права; систему нормативно-правових актів, що регулюють ці відносини; галузь науки та різних досліджень; правову дисципліну в юридичних закладах. І цей перелік на сучасному етапі не може бути вичерпаним, оскільки соціальне забезпечення щодня набуває все модерних форм, а звідси – нових втілень у життя та нових значень.

Але, на жаль, до предмету нашого дослідження не входить вивчення всіх проблем, пов'язаних з правом соціального забезпечення. Ми лише спробуємо дати загальнотеоретичну характеристику права соціального забезпечення як галузі в сучасний період. Ми зупинимося на таких критеріях, які дозволяють нам підійти до висновку, що все-таки існує така галузь національного права, як право соціального забезпечення України. Цими критеріями є система з її складовими елементами; предмет, метод, функції. Ми не будемо зупинятися на характеристиці інших інститутів права соціального забезпечення, таких як система законодавства, відповідальність, органи та управління впровадження права соціального забезпечення в життя тощо, адже вони, на нашу думку, дотичні до проблеми галузі права соціального забезпечення і розкривають її суть лише опосередковано і в зв'язку із тими елементами, яких ми торкнемося в своєму дослідженні.

Ми стоїмо на тих позиціях, що все-таки існує така галузь права України – як право соціального забезпечення. Наші міркування ґрунтуються на такому. В Україні існує право, яке складає не хаос, а систему. Система має ієрархічну будову і не найнижчу сходину займає право соціального забезпечення. Отже, будучи само складовою частиною національної системи права, право соціального забезпечення має і свою систему – внутрішню систему права.

Звідси можна зробити перший висновок про те, що існує система в системі і система права соціального забезпечення в системі національного права взагалі. Цей висновок ґрунтується на такому.

В Україні існує система права. Ми вважаємо, що система права характеризується визначеною узгодженістю норм між собою, що існує залежність норм права від економічного та політичного устрою, що поділ норм права на окремі елементи має засновуватися на цих критеріях, що систему права утворюють предмет, метод та функції і сюди також входять інститути та норми права.

Наші міркування схожі з міркуваннями А. Д. Зайкіна, який вказує, що під “Системою права в юридичні науки розуміють об’єктивно існуюче складання права, яке виражається в розподіленні єдиного права на окремі частини (галузі), зв’язані між собою” [1, с. 7–8].

Аналогічне тлумачення за сутнісним значенням подає В. І. Столярчук: “В юридичній науці прийнято рахувати, що система права – це розподіл чинних норм, що об’єктивно склалися у визначених галузях права, а вже сам поділ по галузях права обумовлений характером загальних відносин – економічним базисом суспільства” [2, с. 8].

Вчений А. Ф. Шебанов зауважує, що “система права, в юридичній науці і практиці розуміється як внутрішня структура права, що виражає єдність та взаємозв’язок юридичних норм, що складають право і разом з тим їх диференціацію, розподіл на галузі та інститути згідно сфер та видів суспільних відносин, що регулюються, об’єктивно зумовлена економічним та соціальним устроєм суспільства” [3, с. 16–17].

Дослідник О. А. Красавчиков вважає, що система права є, за своєю суттю, об’єктивно існуючий взаємозв’язок правових норм [4, с. 68].

У контексті означеної проблематики А. М. Васильєв, даючи визначення системи права, виходить з її характерних особливостей: “Це є об’єктивно існуюча внутрішня будова права певного історичного типу, обумовлена системою спільних відносин, яка властива даному способу виробництва і виражається в об’єднанні та розподілі проникнутих внутрішньою єдністю, узгоджених юридичних норм по інститутах та галузях права у зв’язку з специфікою загальносуспільних відносин” [5, с. 477].

О. В. Смірнов визначає систему права як сукупність правил поведінки (норм), яка виражає волю державного суспільства (класу), які встановлені або санкціоновані державою для регулювання суспільних відносин в його інтересах [6, с. 13]. Це єдине визначення правової категорії “системи права”, де не визначають як характерну рису – внутрішню єдність норм та їхню узгодженість, а також класифікація їх за галузями права та правовими інститутами.

Система властива праву, складає його об’єктивно якісну особливість, невіддільну закономірність. Тому системність являється ознакою, яка входить у загальні дефініції права. Право діє завжди в образі – визначеної системи юридичних норм і правових інститутів.

С. С. Алексєєв зауважує, що система права представляє собою членороздільну єдність права [7, с. 9]. На тих самих позиціях стоїть і ціла низка інших авторів, серед яких А. Н. Єгоров та М. Л. Захаров. Останній, наприклад, у визначенні системи відзначає диференціацію норм права.

Ми запропонували низку визначень “система права”, з яких можна зробити висновки, що не всі автори однозначно розуміють цю правову категорію. Тому ми вважаємо за необхідне розглянути риси, які характеризують таку правову категорію, як “система права”.

Першою рисою системи права є внутрішня ієрархічна структура, яка характеризується упорядкованістю, узгодженістю та взаємозв’язком.

Другою рисою системи права є наукова обґрунтованість, яка характеризується науковим підходом до побудови та відносин усередині самої системи.

Третьою рисою системи права є диференціація, яка характеризується різноманіттям складових, їхньою відповідністю одна одній та до єдиного цілого.

Четвертою рисою системи права є втілення на практиці, яке характеризується нормативним закріпленням.

П'ятою ознакою системи права є об'єктивність існування, яка характеризується незалежним історичним розвитком і зумовлена економічним, соціальним, політичним та культурним розвитком.

Отже, на підставі згаданих основних ознак системи права можна дати її визначення. Системою права є внутрішня ієрархічна структура, яка характеризується упорядкованістю, узгодженістю, взаємозв'язком, науковою обґрунтованістю, диференціацією та нормативним закріпленням й зумовлена економічним, соціальним, політичним та культурним розвитком.

Як бачимо, система права, як ціле, ділиться на складові частини (елементи). Найбільшим елементом системи є галузь права. Одним із таких елементів є система права соціального забезпечення. Чому система? Тому що вона також відповідає всім тим критеріям, які характеризують систему права.

Отже, чи можна стверджувати, що існує система в системі. Це твердження ґрунтується на тому, що поняття системи окремих галузей права неопосередковано витікає з категорії системи всього права, але має свої специфічні риси, які відображають особливості.

Беручи до уваги окреслені наукові думки, можна зробити висновок, про те, що право соціального забезпечення є системою права.

Серед представників права соціального забезпечення немає єдиної думки щодо поняття системи права соціального забезпечення. Питання ускладнюється і тим, а це неможливо не врахувати, що окремі вчені заперечують визнання права соціального забезпечення окремою галуззю права. Також не існує єдиних поглядів серед прихильників самостійності права соціального забезпечення щодо основних концептів теорії. Тому, як визначають Є. Г. Азарова та А. Є. Козлов, має місце “нерозроблена теорія соціального забезпечення, питання про правову та економічну природу, про головні завдання і функції” [8, с. 44]. До того слід додати, що суперечливим залишається питання про форми кодифікації законодавства щодо соціального забезпечення.

На нашу думку, основним повинно бути вироблення правильного уявлення про сутність такого багатоаспектного явища, як система права соціального забезпечення в механізмі трансформації правових норм, які регулюють соціальне забезпечення в системі чинного національного права.

Надалі йтиметься про систему галузевого права, оскільки ми стоїмо на позиціях, що такі існує самостійна галузь українського права – право соціального забезпечення.

Ми вважаємо, що для виділення окремої системи галузі права як цілісного елемента з загальної системи права необхідні певні критерії, або, як пише І. В. Павлов, “...наявність об'єктивних передумов, які полягають у зацікавленості та необхідності виділення самостійної галузі права” [9, с. 9].

Ґрунтуючись на загальновизначеній системі права, а також аналізі наукової літератури, можемо зауважити, що система права галузі соціального забезпечення характеризується такими рисами, як внутрішня будова (загальна та особлива частини), свій предмет регулювання (відносини), специфічний метод регулювання (сукупність прийомів та способів), функції (основні напрямки діяльності), принципи (керівні засади).

У науковій літературі склалося декілька концепцій поняття системи права соціального забезпечення. Наприклад, В. С. Андрєєв дає таке визначення: “Система права соціального забезпечення – це науково обґрунтована, об'єктивно існуюча послідовність зв'язків інститутів та норм права соціального забезпечення, які становлять єдину галузь права. [10, с. 36]. Далі В. С. Андрєєв розуміє це, як складну систему забезпечення громадян різноманітними видами пенсій, допомог та послуг, які здійснюють державні та громадські органи, а також спеціалізовані установи.

Дещо в іншому руслі розглядають систему права соціального забезпечення М. С. Ланцева [11]. Це і є друга концепція. Його системний підхід, а також підхід В. Г. Афанасьєва [12] передбачає, що всяка система складається з структурних одиниць, які взаємодіють одна з одною й

утворюють цілісність та єдність між конкретним цілим та його частинами і повинно існувати відношення рівності та єдності, (на відміну від першої концепції-диференціації), і що особливо підкреслюється – протиріччя. М. Л. Захаров у визначенні системи відмічає і диференціацію норм права соціального забезпечення [13].

На аналогічних позиціях стоїть цілий ряд інших авторів, таких як А. Д. Зайкін, К. С. Батигін, О. В. Смірнов, В. І. Смолярчук, А. М. Васільєв, Р. І. Іванова, В. А. Тарасова, А. Н. Єгоров додає ще сюди диференціацію норм права [14].

Отже, під системою права соціального забезпечення необхідно розуміти сукупність норм, які регулюють відносини, що торкаються соціального забезпечення, захисту та страхування і перебувають у зв'язках між собою, створюють цілісність. Право соціального забезпечення повністю відповідає ознакам системи. Це цілісне утворення (перша ознака), складається з елементів (друга ознака), які перебувають у взаємозв'язку (третя ознака).

Як бачимо, питання системи права соціального забезпечення досить складне, а отже, викликає дискусії і в науці, і на практиці. З одного боку, не вирішено до кінця питання про місце того чи іншого правового інституту і в значенні знаходження його в загальній чи особливій частині, і його місце знаходження всередині тієї чи іншої частини. З іншого боку, право соціального забезпечення є недавно виділеним, тобто стало самостійною галуззю нещодавно, тому дискусійним є питання про наявність того чи іншого правового інституту. Але ми не розглядаємо конкретного змісту кожного правового інституту, тобто це не входить безпосередньо в предмет нашого дослідження. Ми лише спробуємо обґрунтувати наявність самостійної галузі права соціального забезпечення.

Існування в нашій країні єдиної державної системи права соціального забезпечення та її структура сьогодні законодавчо закріплена Конституцією України від 28 червня 1996 р.

Аналіз статей 15, 16, 19 Конституції України показує, що до компонентів системи соціального забезпечення належать: тісна пов'язаність між видами соціального забезпечення з джерелами або видами (способами), за рахунок яких вони утворюються, а також між нормативно-правовою регламентацією соціального забезпечення і органами, які його здійснюють.

Висновки. Отже, під системою права соціального забезпечення необхідно розуміти сукупність норм, які регулюють відносини, що торкаються соціального забезпечення, захисту та страхування і перебувають у зв'язках між собою, створюють цілісність. Право соціального забезпечення повністю відповідає ознакам системи. Це цілісне утворення (перша ознака), складається з елементів (друга ознака), які перебувають у взаємозв'язку (третя ознака). Відтак ми підійшли до висновку про те, що ця система соціального забезпечення все ж таки існує, і це існування закріплене у вигляді державної системи соціального забезпечення або, іншими словами, у вигляді нормативно-правової регламентації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основы трудового законодательства СССР: учеб. пособие неюрид. спец. вузов / А. Д. Зайкин, Е. И. Войленко, Гейхман. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшая школа, 1985. 240 с.
2. Смолярчук В. И. Источники советского трудового права. М.: Юрид. лит, 1978. 168 с.
3. Шебанов А. Ф. Система отрасли законодательства, основа построения. *Правоведение*. 1976. № 4. С. 15–25.
4. Красавчиков О. А. Система права и система законодательства (общественно-правовой аспект). *Правоведение*, 1975. № 2. С. 62–71. URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1135857>.
5. Теория государства и права / под ред. К. А. Мокичева. М., Изд. “Юридическая литература”, 1965, 519 с. URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1132115>.
6. Смирнов О. В. Основные принципы советского трудового права. М.: Юридическая литература, 1977, 215 с.
7. Алексеев С. С. Общая теория социалистического права: Курс лекций: учеб. пособ.: В 4-х вып. Свердловск, 1963–1966. Вып. 1: Введение; Сущность социалистического права. 1963. 265 с.
8. Проблемы общей части права социального обеспечения. Акатнова М. И., Антипьева Н. В., Астраханцева Е. В., Благодир А. Л., Сулейманова Ф. О. / под общ. ред.: Э. Г. Тучкова. М.: Изд-во Проспект, 2017. 459 с.
9. Павлов И. В.

О системе советского социалистического права. *Советское государство и право*. 1958. № 11. С. 3–18. URL:<https://lawbook.online/istoriya-prava/stati4221.html>. 10. Андреев В.С. Право социального обеспечения в СССР. М., Юрид. лит., 1980. 311 с. URL:<https://www.twirpx.com/file/2592852/>. 11. Ланцев М. С. Социальное обеспечение в СССР (экономический аспект). М.: Экономика, 1976. 142 с. 12. Афанасьев В. Г. Системность и общество. М.: Политиздат, 1980. 334 с. 13. Захаров М. Л. Предмет и система права социального обеспечения. *Вопросы социального обеспечения*. Вып. IX. М., 1976. С. 7–14. 14. Благодир А. Л. Система права социального обеспечения: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность 12.00.05 “Трудовое право”; “Право социального обеспечения”. М., 2014. 50 с. URL:<http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1580201>.

REFERENCES

1. *Osnovy trudovoho zakonodatelstva SSSR* [Fundamentals of labor legislation of the USSR]: ucheb. Posobyе neiyryd. spets. vuzov / A. D. Zaikyn, E. Y. Voilenko, Heikhman. 2-e yzd., pererab. y dop. Moskva: Vysshaya shkola, 1985. 240 p. 2. Smoliarchuk V. Y. *Ystochnyky sovetskoho trudovoho prava* [Sources of Soviet labor law]. М.: Yuryd. lyt, 1978. 168 p. 3. Shebanov A. F. *Systema otriasly zakonodatelstva, osnova postroyeniya* [System of the branch of legislation, the basis of the construction]. Pravovedeniye. 1976. No. 4. P. 15–25. 4. Krasavchykov O. A. *Systema prava y systema zakonodatelstva (obshchestvenno-pravovoi aspekt)*. [The system of law and the system of legalization (social-legal aspect)] Pravovedeniye, 1975. No. 2. P. 62–71. URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1135857>. 5. *Teoriya gosudarstva y prava* [The theory of state and law]. Pod red. K. A. Mokycheva. М., Yzd. “Iurydycheskaia lyteratura”, 1965, 519 p. URL:<http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1132115>. 6. Smyrnov, O. V. *Osnovnyye pryntsypy sovetskoho trudovoho prava* [The basic principles of Soviet labor law]. М.: “Iurydycheskaia lyteratura”, 1977, 215 p. 7. Alekseev S. S. *Obshchaia teoriya sotsyalistycheskoho prava*. [The general theory of socialist law]: Kurs lektsyi: Uchebnoe posobyе: V 4-kh vyр. Sverdlovsk, 1963–1966. Выр. 1: Vvedeniye; Sushchnost sotsyalistycheskoho prava. 1963. 265 p. 8. *Problemy Obshchei chasty prava sotsialnoho obespecheniya* [Problems of the General Part of the Right to Social Security]. Akatnova M. Y., Antypeva N. V., Astrakhantseva E. V., Blahodyr A. L., Suleimanova F. O. Pod obshchei redaktsiei: Э. Н. Tuchkova. М.: Yzdatelstvo Prospekt, 2017. 459 p. 9. Pavlov Y. V. *O sisteme sovetskoho sotsyalistycheskoho prava*. [On the system of Soviet socialist law.] *Sovetskoe gosudarstvo y pravo*. 1958. No. 11. P. 3-18. URL:<https://lawbook.online/istoriya-prava/stati4221.html>. 10. Andreev V. S. *Pravo sotsyalnoho obespecheniya v SSSR*. [The right to social security in the USSR]. М., Yuryd. lyt., 1980. 311 p. URL:<https://www.twirpx.com/file/2592852/>. 11. Lantsev M. S. *Sotsyalnoe obespecheniye v SSSR (ekonomycheskyi aspekt)*. [Social Security in the USSR (Economic Aspect)]. М.:Ekonomyka, 1976. 142 p. 12. Afanasev V. H. *Systemnost y obshchestvo* [System and society]. М.:Polytyzdat, 1980. 334 p. 13. Zakharov M. L. *Predmet y systema prava sotsialnoho obespecheniya*. [Subject and system of social security law]. *Voprosy sotsialnoho obespecheniya*. Выр. IKh. М., 1976. p. 7–14. 14. Blahodyr A. L. *Systema prava sotsialnoho obespecheniya* [Social Security Law System]: avtoreferat dySSERTatsyy na soyskanye uchenoй stepeny doktora yurydycheskykh nauk. Spetsyalnost 12. 00. 05 - trudovoe pravo ; pravo sotsialnoho obespecheniya. М., 2014. 50 p. URL:<http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1580201>.

Дата надходження: 29.11.2018 р.